

w latach 1990–93. Członek krajowych i zagranicznych organizacji ekumenicznych i społecznych. Autor licznych prac z zakresu ewangelizacji i ekumenizmu. Znany kaznodzieja, troskliwy duszpasterz.

KKTBwP wyłonił dwa zespoły, którym powierzył sprawę powołania Ekumenicznego Stowarzyszenia Miłośników Pisma Świętego oraz organizację sesji naukowej w Warszawie pt. „Pismo Święte, a jedność Kościoła”.

Obrazy zakończono modlitwą oraz błogosławieństwem, którego udzielił ks. bp Zdzisław Tranda, Przewodniczący KKTBwP.

TOWARZYSTWO BIBLIJNE W POLSCE

R E C E N Z J E

THE ANCHOR BIBLE DICTIONARY, wyd. 1 David Noel Freedman (1992)

W 1992 roku na rynku księgarskim ukazał się nowy amerykański słownik biblijny: *The Anchor Bible Dictionary*. Jest on związany z serią komentarzy biblijnych *The Anchor Bible Critical Commentaries*. Prace nad nowym słownikiem rozpoczęto na początku lat 80-tych. Założenia jakie wtedy postawiono były następujące: 5 tomów, 5 lat, 500 współpracowników, 5000000 słów. Wydawcy pragnęli zachować tradycję wcześniej wydanych a sprawdzonych już dzieł: *The Hastings' Dictionary of the Bible* (wydany w 5-ciu tomach w latach 1898–1904) i bardzo znanego słownika *Interpreter's Dictionary of the Bible* – także wydanego w 5-ciu tomach, z czego 4 pierwsze wydano w 1962 roku a piąty – suplement w 1976 roku (*The Anchor Bible Dictionary*, red. David Noel Freedman, Doubleday 1992, t. I, s. XXXV).

Realizacja dzieła przekroczyła zamierzenia. W intencjach wydawcy nowy słownik miał być dziełem epokowym. Przy tworzeniu tego dzieła pomagali studenci i pracownicy Uniwersytetu w Michigan. Wydawca zaprosił do współpracy prawie 1000 naukowców, specjalistów z całego świata, aby hasła zostały opracowane ze szczególną znajomością i fachowością zagadnień. Słownik opracowany jest przez naukowców różnych dyscyplin naukowych, autorzy redagowali hasła z punktu widzenia różnych religii i kultur.

Redaktorem serii jest David Noel Freedman. Głównymi konsultantami dzieła są:

Hans Dieter Betz (w zakresie religii grecko-rzymskiej), profesor studiów nad Nowym Testamentem Uniwersytetu w Chicago,

James H. Charlesworth (w zakresie tekstów apokryficznych) profesor języka i literatury Nowego Testamentu w Seminarium Teologicznym w Princeton,

Frank Moore Cross (w zakresie Starego Testamentu), profesor języka hebrajskiego oraz języków orientalnych Uniwersytetu Harvarda,
William G. Dever (w dziedzinie archeologii), profesor archeologii Bliskiego Wschodu i antropologii Uniwersytetu w Arizonie,
A. Kirk Grayson (w dziedzinie literatury terenów Mezopotamii i Asyrii), profesor Uniwersytetu w Toronto,
Peter Machinist (w zakresie języków i kultury bliskowschodniej), profesor języków i cywilizacji bliskowschodnich Uniwersytetu Harvarda,
Abraham J. Malherbe (w zakresie Nowego Testamentu), profesor krytyki tekstu i hermeneutyki Nowego Testamentu Uniwersytetu w Yale,
Birger A. Pearson (w zakresie wczesnego chrześcijaństwa), profesor studiów religijnych Uniwersytetu Kalifornijskiego w Santa Barbara,
Jack M. Sasson (w dziedzinie religioznawstwa), profesor studiów religijnych Uniwersytetu w Północnej Karolinie,
William R. Schoedel (w zakresie wczesno-chrześcijańskiej literatury), wykładowca Uniwersytetu w Illinois w Urbana-Champaign.

Spośród pozostałych autorów haseł należy wymienić:

H. Cazelles (profesora Instytutu Katolickiego na Sorbonie w Paryżu), *J.J. Collinsa* (qumranologa, profesora Uniwersytetu Notre Dame), *J. Mas-syngbaerde Ford* (specjalistę od Apokalipsy, profesora Uniwersytetu Notre Dame), *M. Görga* (profesora egzegezy biblijnej Uniwersytetu w Monachium, redaktora „*Biblische Notizien*”), *K. Kocha* (profesora Starego Testamentu Uniwersytetu z Hamburgu), *J.M. O'Connor* (profesora École Biblique w Jerozolimie), *R. Northa* (profesora archeologii i egzegezy Starego Testamentu Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie), *R. Penna* (profesora egzegezy Nowego Testamentu Papieskiego Instytutu Biblijnego w Rzymie), *J.C. Vanderkama* (qumranologa, profesora na państwowym Uniwersytecie w Północnej Karolinie). Na długiej liście współpracowników znajdujemy nazwiska dwóch polskich uczonych: ks. profesora Ryszarda Rubinkiewicza kierownika Instytutu Biblijnego na KUL-u oraz profesora Michała Gawlikowskiego pracującego w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego.

Słownik jest przeznaczony dla nowego pokolenia zainteresowanych studium Biblii. Redaktorzy dzieła zwracają uwagę, że jest to pierwszy tego typu słownik, który wydano po drugim, bo po 30-letnim odstępie czasu od *Interpreter's Dictionary of the Bible*. Dzieło składa się z 6-ciu tomów: tom I: A–C s. LXXVIII + 1232 (strona tytułowa, lista głównych konsultantów, wydawcy, lista współpracowników, wstęp, uwagi dotyczące korzystania ze słownika oraz wykaz skrótów), tom II: D–G s. 1100, tom III: H–J s. 1135, tom IV: K–N s. 1162, tom V: O–Sh s. 1230, tom VI: Si–Z s. 1176. Słownik zawiera ponad 6000 haseł, ponad 7000000 słów. Na okładkach znajdują się mapy terenów Bliskiego Wschodu z dokładną lokalizacją archeologicznych i biblijnych miejsc. Oprócz tekstów biblijnych protokanonicznych autorzy omawiają teksty deuterokanoniczne i apokryfy np. traktaty z Nag Hammadi, zwoje znad Morza Martwego, dzieła rabinackie wczesnego okresu oraz z pism Ojców Kościoła. Granica czasowa omawianych tekstów określona jest na IV wiek po Chrystusie. Każda osoba, miejsce, bóstwo czy przedmiot ma swoje hasło. Nagłówki haseł są według *Revised Standard Version* lub są transliteracją według oryginału hebrajskiego, aramejskiego

lub greckiego. Każde hasło składa się z nagłówka, który oprócz nazwy angielskiej zawiera nazwę-brzmienie według tekstu, hebrajskiego lub ze Zwojów z Qumran, bądź Nag Hammadi, Septuaginty lub grecki Nowego Testamentu itp. Po tekście hasła umieszczona jest bibliografia. Gdy dane dzieło jest przygotowane w druku nosi oznaczenie „fc” (od ang. forthcoming). Przy miejscach geograficznych określone są współrzędne geograficzne np.: Amarna, Tell El- (27°38'N; 30°52'E).

Przy tak szczegółowym opracowaniu tematyki biblijnej, szkoda, że autorzy nie umieścili indeksu. Ponadto jest niedostępna, a zapowiedziana edycja tego słownika na dysku kompaktowym (*The Anchor Bible Dictionary*, t. 1, s. XXXIX).

Chorzów

Ks. ANDRZEJ MOZGOL

HUBERT RITT *Offenbarung des Johannes*, Würzburg 1988, wydanie 2.

Koniec XX wieku napawa wielu ludzi niepokojem. Nasila się aktywność sekt i ugrupowań zwłaszcza przepowiadających i siejących zgrozę czasów ostatecznych. U wielu chrześcijan i ludzi czytających Pismo Święte wzrosło zainteresowanie Księgą Apokalipsy Św. Jana Apostoła. W ostatnim czasie na rynku księgarskim ułazały się również książki poświęcone tematyce ostatniej księgi kanonu chrześcijańskiego (P. Prigent, *Spojrzenie na Apokalipsę*, Warszawa 1986, R. Rubinkiewicz, *Eschatologia Księgi Apokalipsy*, [w:] *Biblia o przyszłości*, Lublin 1981, S. Kobielus, *Niebiańska Jerozolima*, Warszawa 1989, S. Hareźga, *Błogosławieństwa Apokalipsy*, Katowice 1992, Cz. Ryszka, *Apokalipsa i miłosierdzie*, Bytom 1996, A. Tronina, *Apokalipsa Orędzie Nadziei*, Częstochowa 1996, E. Ehrlich, *Apokalipsa Księga Poczieszenia*, Poznań 1996).

Także nowe wydanie Wstępu od Nowego Testamentu zawiera rozdział poświęcony Księdze Apokalipsy (F. Gryglewicz, S. Mędała, *Apokalipsa św. Jana* [w:] *Wstęp do Nowego Testamentu*, red. R. Rubinkiewicz, Pallottinum 1996 s. 513–538). Brak jednak jakiegoś nowego komentarza, który przeprowadziłby zainteresowanego czytelnika przez kolejne zdania, perykopy i obrazy Apokalipsy św. Jana Apostoła (w języku polskim ukazała się D. Mollat, *Apokalipsa dzisiaj*, Kraków 1992, oryginał wydano w Paryżu w 1982. W wyżej wspomnianym Wstępie do Nowego Testamentu umieszczono tę książkę przy komentarzach. Jednak nie jest to komentarz i w takiej formie jak np. z serii komentarzy KUL-owskich). Najmłodszym komentarzem zdaje się być z serii *Die Neue Echter Bibel* komentarz, który napisał H. Ritt, *Offenbarung des Johannes* wydany w Würzburgu w 1988 (wydanie 2).

Autor Hubert Ritt jest profesorem Nowego Testamentu na Wydziale Teologii Uniwersytetu w Bonn oraz ponadto prowadzi zajęcia na uniwersytecie w Münster. Przedtem pracował w Uniwersytecie w Würzburgu. Był również wykładowcą teologii biblijnej w Wuppertalu. Spośród licznych jego